

KUŞAKLAR BAĞLAMINDA ÇAĞDAŞ TÜRK RESİM SANATINDA DESEN: 10x2/

Burcu PEHLİVAN

Özet

Türk Resim Sanatının gelişim sürecine baktığımızda batılı anlamda ışık gölge ve perspektif anlayışına yönelik resimlerin 19. Yüzyılın başlarında yapılmaya başlandığı, bu dönemden önce ise el yazması kitaplarda yer alan ve minyatür adı verilen küçük boyutlu kitap resimlerinin üretildiği bunların da optik gerçeği yansıtmadığı görülür. Minyatürlerdeki desen anlayışının başlı başına bir resim niteliği taşımayıp ancak minyatürün boya öncesi çiziminde yer aldığı görülür. 18. Yüzyılın sonu ve 19. Yüzyılın başı ile birlikte batılı anlamda resim sanatından etkilenmeler sonucunda doğa gözlemine bağlı olarak desen de yavaş yavaş resimlerin temel unsuru olmaya başlar. Desen, gerek tuval resimlerinin boya öncesi çizimlerinde gerekse eskiz, etüt ya da başlı başına özgün bir resim niteliği taşıyarak Türk Resim Sanatı'nda özel bir önem taşımaya başlar. 20.Yüzyıl ile birlikte ise desen birçok ressamın resminde önemli bir aşama olarak yer alır. Bu çalışmada, 20.Yüzyıl başından 21. Yüzyıla kadarki 100 yıllık süreçte deseni ana unsur olarak ele alan resamlardan bazıları "Kuşak"lar arası farklılıkları da göz önüne alınarak, 10 ar yıllık süreler içerisinde ve her dönemden 2 ressam, toplam 20 ressam belirlenerek ayrıca bu resamlardan bir desen ve bir boya resim örneğine yer verilerek, desene yaklaşımları incelenmiş ve "Kuşaklar Bağlamında Çağdaş Türk Resim Sanatında Desen: 10x2" başlığı altında toplanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kuşak, Çağdaş, Türk Resmi, Sanat, Desen

DRAWING IN THE MODERN TURKISH PAINTING ART IN THE CONTEX OF GENERATIONS:10x2¹

Abstract

When we look at the development process of the Turkish Painting Art, it's seen that the paintings which have the conception of light shadow and perspective in the western sense started to be made at the begining of the 19th. century. Before this period, it's seen that small-sized book paintings, called miniature which exist in calligraphy books, were made and they didn't reflect the optical reality. The drawing concept at the miniatures does not show any character does not have the quality of painting, but it's seen right before the coloring process of

¹ Bu makale 15-18 Kasım 2012 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen I. Uluslararası Yöresel Ürünler Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

the miniature. As a result of influences of painting art in a western sense, depending on the observation of the nature, the drawing slowly started to become the basic element of paintings slowly at the end of the 18th century and at the beginning of the 19th century. Drawing started to take a special importance in Turkish Painting Art; both the drawings right before the coloring process of canvas paintings and sketches, studies and authentic paintings in itself. With the beginning of the 20th century, drawing became an important stage in the paintings of many artists. In this study, some of the painting artists who use drawing as a main factor in their Works during a hundred-year period from the 20th century to the 21 th century have been analyzed considering the intergenerational differences of these arts. Furthermore, a total of 20 artists within a period of ten years and with 2 painting artists of each period were identified and also one drawing sample and one painting sample were chosen for each painting artist. Thereby, the attitudes of the artists towards drawing were analyzed with these samples and they were collected under the title of "Drawing In The Modern Turkish Painting Art In Context Of Generations:10x2"

Keywords: *Generation, Modern, Turkish Painting, Art, Drawing*

DESEN

Desen, kelime olarak İtalyanca *Disegno* kelimesinden kaynaklanır. Dilimize ise Fransızca *dessin* kelimesinden geçmiştir. Tanımı ise şu şekilde yapılmaktadır: "Kuruşun kalem, uç, tuşe, kömür kalem vb. ile yapılan renkli ya da renksiz, tonlu ya da tonsuz çizgi resimlere denir."(Turani, 2003: 33)² Deseni oluştururken genellikle tek rengin tonları çizgi, leke ve ton gibi resimsel öğeler çizgisel ya da gölgesel bir anlatım içinde kullanılır. Desende üç ayrı uygulama yöntemi kullanılmaktadır. I. Sadece çizgi ile oluşturulan desen, II. Çizgi ve açık-koyu ile oluşturulan desen, III. Tamamen açık-koyu ile oluşturulan tonal desen. Desen türleri işlev ve amaçlarına göre şu gruplar altında toplanabilir; bir resmin ön çalışması niteliğinde olan eskiz çizimleri, formu kapsamlı bir şekilde incelemek amacı ile yapılan etüt çizimleri ve tual resminde kompozisyonun ilk kuruluş aşamasında yer alan ve boyanın sürülmesi ile kapanan boya altı çizimleri olarak gruplandırılabilir.

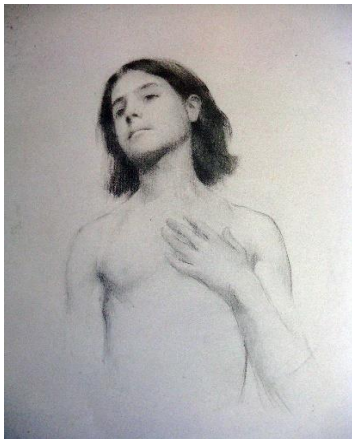
² A.Turani, *Sanat Terimleri Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003, s.33.

ÇAĞDAŞ TÜRK RESİM SANATINDA DESEN

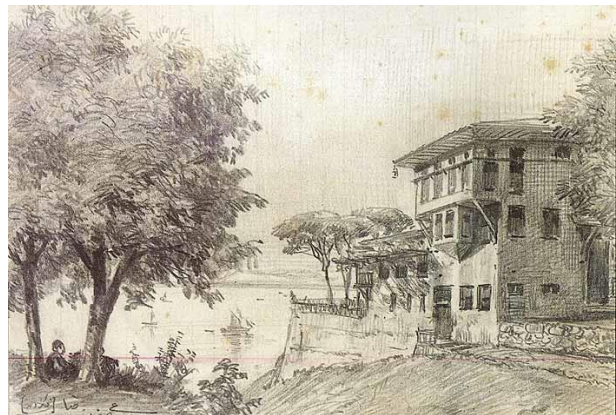
Türk Resim Sanatının gelişim sürecine baktığımızda batılı anlamda ışık gölge ve perspektif anlayışına yönelik resimlerin 19. Yüzyılın başlarında yapılmaya başladığı, bu dönemden önce ise el yazması kitaplarda yer alan ve minyatür adı verilen küçük boyutlu kitap resimlerinin üretildiği, bunların da optik gerçeği yansıtmadığı görülür. Minyatürlerdeki desen anlayışının başlı başına bir resim niteliği taşımayıp ancak minyatürün boya öncesi çiziminde yer aldığı görülür. 18. Yüzyılın sonu ve 19. Yüzyılın başı ile birlikte batılı anlamda resim sanatından etkilenmeler sonucunda doğa gözlemine bağlı olarak desen de yavaş yavaş resimlerin temel unsuru olmaya başlar. 20. Yüzyıla gelindiğinde ise yıllara göre değişen kuşaklar bağlamında desene yaklaşım önemini koruyarak farklı yaklaşımlarla ele alınmasını sürdürür. Desen, zaman içinde gerek tuval resimlerinin boya öncesi çizimlerinde gerekse eskiz, etüt ya da başlı başına özgün bir resim niteliği taşıyarak Türk Resim Sanatı'nda özel bir önem kazanır.

1900-1910

Halil Paşa (1857-1940): Asker Ressamlar kuşağının son döneminde yer alan Halil Paşa, Hoca Ali Rıza ile birlikte Çallı Kuşağına geçişte bir ara kuşağı oluşturur. Manzara ve portre türünde eserler veren sanatçının manzara türünü ele aldığı boya resimlerinde izlenimci bir tavır, portre ve figür çalışmalarında ise tam bir akademik biçimsellik ve sağlam bir desen altyapısı hâkimdir. Türk Resim Sanatı'nın ilk akademik desen ustası

Şekil 1. Halil Paşa, Portre
diyebileceğimiz Halil Paşa'nın çizimlerinde Rönesans anlayışına dayanan doğa gözlemi ve güçlü bir üç boyut etkisi ön plana çıkar. Çizmiş olduğu çok sayıda figür etüdünde

Şekil 2. Hoca Ali Rıza, Manzara

modellerin anatomik yapılarını yansıtmasındaki doğruluk, ışık-gölge etkisi ile hacimlendirmeyi vermesindeki ustalık, çizilen modelin karakter ve ifadesini yansıtmasındaki etki, hareketin doğru bir şekilde gösterilmesi ile gerçekçi bir tavır sergileyerek usta bir desenci olduğunu kanıtlamaktadır. Daha çok figürü ele aldığı boya resimlerini oluşturma aşamasında akademik ve klasisist anlayışının karşılığı olarak tuvale önce desen çizme ve sonrasında boyama yöntemi ile çalışan Halil Paşa Türk resim sanatında ilk çıplak etüt desenlerini yapmış olması ile bir öncü sayılmaktadır.

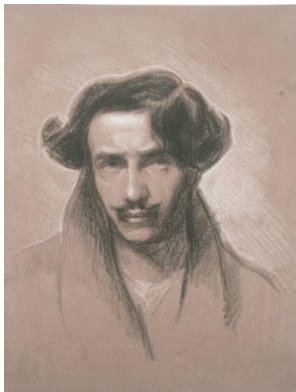
Hoca Ali Rıza (1858-1930): Hoca Ali Rıza 19. Yüzyıl Türk Resmi ile 20. Yüzyıl Türk Resmi arasında geçiş görevi yapan bir sanatçı olup ilk büyük desen ustası olarak ön plana çıkar. Çeşitli okullarda yaptığı hocalık görevinden dolayı hoca lakabı ile anılan Hoca Ali Rıza öğretmenliği sırasında öğrencilerine çizim yaptırmak amacı ile "Meşk Defterleri" adında, içinde karakalem çizimlerinin bulunduğu taş baskı albümler hazırlamıştır. İstanbul'u konu alan birçok resmini manzara karşısında çalışarak oluşturan sanatçı desen çizimine ayrıca önem vermiştir. Yanında sürekli bir eskiz defteri taşıdığı bilinen sanatçı bu defterlerine İstanbul sokaklarını, evlerini, ağaçlarını, çeşmelerini ve denizini gösteren çok sayıda çizim yapmıştır. Bu çizimlerde kuvvetli açık koyular ve kısa aralıklı çizgiler kullanarak hızlı bir çalışma tarzı ve gözlemci bir tavır ön plana çıkarken ağaç ya da kaya ne çizerse çizsin çizilen formun dokusal farklılıklarını yatay, dikey, tarama çizgisi ya da noktalar kullanarak tanımlamıştır. Türk Resim Sanatında deseni boya resimlerine yardımcı bir eleman olarak kullanmanın yanı sıra bu çizimleri tek başına bir resim niteliği taşıması ile desenin önemini vurgulayan bir öncü niteliği taşımaktadır.

1910-1920

Hüseyin Avni Lifij (1884-1927): 1914 Kuşağı Sanatçıları arasında desene verdiği ağırlıkla ön plana çıkan Avni Lifij'in boya resimlerinde de desen sağlamlığı ön plandadır. Manzara karşısında yaptığı poşadlar dışında portre, otoportre ve figürlü kompozisyon türlerinde resimler üretmiştir. Yağlıboya portrelerinin haricinde serbest bir çalışma olarak yapmış olduğu annesi, babası ve eşi gibi yakınlarının çok sayıda karakalem portrelerini çizen Lifij'in bu çizimlerinde kuvvetli açık koyular ön plana

çıkılmaktadır. Aynadan bakarak çalıştığı kendi desen portrelerinde ise yine açık koyuların hakim olduğu görülmekte ve bu çizimler onun ruh halini açık bir şekilde yansıtmaktadır. Avni Lifij portre çizimleri haricinde ise bir dizi İstanbul görünümünden oluşan desenler meydana getirmiştir. Mimari yapıların, sokakları ve evlerin yer aldığı çizimlerini boyayarak renklendirdiği kâğıtlar üzerine siyah ve beyaz kalemler kullanarak çizmiştir. Avni Lifij sık olarak kullandığı bu teknikte renkli kâğıda füzle çizmiş olduğu desenlerinin ışıklı yerlerini beyaz kalemle vurgulamıştır. Manzara desenlerinin haricinde çizmiş olduğu ağaç etütlerinde ise biçimlerin sınırlarını belirginleştirmesi silüet etkisi bırakmalarını sağlamaktadır. “Savaş Alegorisi”, “Akgün”, “Karagün” ve sipariş üzerine gerçekleştirmiş olduğu “Kalkınma” isimli boya resimleri için ise çok sayıda figür etüdü ve taslak çizim yapmıştır. Sembolizm’e uygun olarak düşünsel anlatımın önem kazanması ve İzlenimci bir paletle Akademik bir desenin bir araya gelmesi Lifij’in resimlerinin en önemli özelliğini oluşturmaktadır.

Hikmet Onat (1885-1977): Bir manzara ressamı olarak karşımıza çıkan ve konu olarak İstanbul’dan görünümüleri ele alan sanatçı 1914 kuşağındaki diğer ressamlar gibi özellikle figür çizimlerinde akademik ve gözleme dayanan çözümleyici bir desen anlayışını benimserken, boya resimlerinde ise daha çok İzlenimciliğe yönelik olarak rengin ve geniş fırça vuruşlarının ön plana çıktığı bir tavrı benimsemiştir. Desen çalışmalarını figür ve antik heykellerden etütler, boya resim öncesinde yapılan eskiz çizimleri ve manzara çizimleri şeklinde sınıflayabileceğimiz Hikmet Onat Paris dönüşü Sanayi-i Nefise Mektebinde desen atölyesi hocası olarak görev almıştır.

Şekil 3. H. Avni Lifij, Otoportre

Şekil 4. Hikmet Onat, Çıplak

1920-1930

Zeki Kocamemi (1900-1959): Sanatın kaynağının doğa olduğunu savunan Zeki Kocamemi, doğadan çalışmak gerektiğine inanıyordu. Almanya'ya gitmeden önceki Çallı atölyesindeki eğitimi sırasında sağlam desen çizimleri ile dikkat çeken Kocamemi'nin Almanya dönüşündeki desenlerinde yapısalcı bir anlatımı benimsediği görülmektedir. Bu desenci tavrı ile birlikte resimlerinin alt yapısında biçimleri geometrik kalıplara sokarak çözümlemesi, biçimlerin hacimsel özelliklerini belirgin kılması resimsel tavrı olarak karşımıza çıkar.

Şekil 5. Zeki Kocamemi, Atölyede Erkek Model

Şekil 6. Ali Avni Çelebi, Nü

Ali Avni Çelebi (1904-1993): Ali Avni Çelebi'nin resim anlayışında desen her zaman temel unsur olarak yerini korur. Bir resmi oluşturmadan önce sağlam bir desen alt yapısına sahip olması gerektiğini savunan sanatçı, boya resim çalışmalarından önce eskizler yaparak kurguyu nasıl oluşturacağına karar vermiş ve çevresinden edindiği izlenimlerini yanında kâğıt olmasa dahi, etrafında bulabildiği ne varsa, zarf ya da sigara kutusu üzeri gibi yüzeylere anında çizerek küçük taslak çalışmalarını her an yapmıştır. Almanya'daki eğitimi sırasında çizdiği nü desenlerinde geometrik bölünmelerle biçim çözümlmelerine gitmiş bunları oluştururken sanki bir mermer parçasından

oyuluyormuş izlenimi bırakarak sert köşeli çizgiler kullanmış ve bu çizimlerini yaparken de genellikle füzen kullanmayı tercih etmiştir.

1930-1940

Bedri Rahmi Eyüboğlu (1911-1975):

Sonradan “d” Grubu ressamı arasında yer alan Bedri Rahmi Eyüboğlu resimlerinde halk kültüründen, yöresel etkilere yer vermiştir. Canlı renkleri lekesele olarak resim yüzeyine dağıtarak, hacimlendirmeye gitmeden ve bu renk lekelerinin üzerine ince ve hareketli çizgiler çizerek biçimleri oluşturmuştur. Çizginin her zaman hâkim olduğu resimlerinde

Şekil 7. Bedri Rahmi Eyüboğlu,
Otoportre

desen ve boya iç içe geçmiştir. Eyüboğlu'nun bağımsız olarak çizdiği desenleri başlı başına bir resim karakteri taşımaktadır. “Babatomiler”, “Binbir Bedros” gibi dizi halinde desen çalışmaları gerçekleştiren sanatçı bu desen çalışmalarında dinamik ve sık çizgiler kullanmıştır. Ressam Turan Erol, Bedri Rahmi'nin resim anlayışını şu şekilde açıklamaktadır:

“Ben renk peşindeyim diyordu, ama yakasını biçimden kurtaramıyordu Bedri Rahmi. Görülmemiş tadılmamış renkler araştırırken, bir de bakıyordu ki resmin orasına burasına çizgiler, lekeler serpiştirmeye başlamış...(…)Şöyle söylüyordu: Dört küheylan çeker arabamızı, biri çizgi, biri leke, biri renk, biri de mini minnacık benek.”(Erol, 1984: 30)³

³ T. Erol, *Günümüz Türk Resminin Oluşum Sürecinde Bedri Rahmi Eyüboğlu: Yetiştirme Koşulları, Sanatçı Kişiliği*, Cem Yayınları, İstanbul, 1984, s:30.

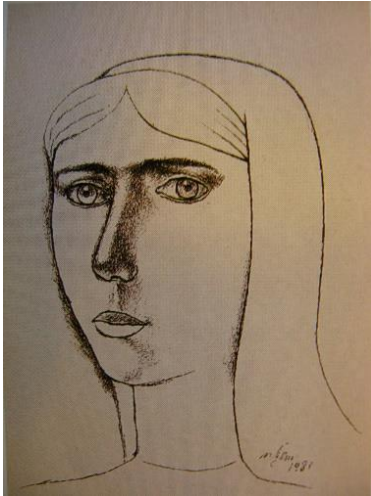
Abidin Dino (1913-1993): Abidin Dino, hat ve minyatür sanatına ilgi duyması ile bağlantılı olarak desenlerinde kalın bir çizgi sınır boyunca devam etmektedir. Çizginin her zaman ön plana çıktığı bu desenlerde açık koyuya da yer verdiği ama yine de sık tarama çizgilerinde vazgeçmediği görülmektedir. 1930’larda Esrarkeşler adını verdiği ve esrarkeşleri anlatan desenler ile Parmak İstifleri adını verdiği çeşitli şekillerde parmak çizimlerini gösteren desenlerini meydana getirmiştir.

Şekil 8. Abidin Dino, El

Anadolu’daki sürgün döneminde de çok sayıda desen çizimi yapan Abidin Dino hastanede yattığı zamanları anlatan ve Acının Resimleri adını verdiği desen dizileri hazırlamış fakat en çok el desenleri ile ön plana çıkmıştır.

1940-1950

Şekil 9. Nuri İyem, Kadın Başı

Nuri İyem (1915-2005): 1940’larda Yeniler Grubu içerisinde yer alan, Toplumcu-Gerçekçi ve figür ağırlıklı resimler yapan Nuri İyem 60 sonrası resimlerinde Anadolu insanını yöresel kıyafetler içerisinde ve daha çok portre olarak betimledi. Bu portrelerinde, gerek desen gerekse boya resim çalışmalarında, gözleri oldukça büyük ve vurgulu bir şekilde yorumladı. Boya resimleri için bir ön çalışma niteliğinde olan desenlerinde her zaman biçimin etrafında devam eden kalın bir sınır çizgisi hâkimdir. İyem’in hacimlendirmeyi göstermek istediği alanlarda ise kısa ve serbest yönlere giden tarama çizgilerine başvurduğu görülür.

Neşet Günal (1923-2002): Neşet Günal resimlerinde, Nevşehir yöresinin insanını ve oradaki köylülerin yaşantısını ele alarak, Toplumcu-Gerçekçi bir tavır sergilemiştir. Tüm boya resimleri öncesinde resmin ayrıntılı olarak birebir küçültülmüş bir desenini ve bir de renkli ön boyamasını hazırlayarak figürlerin nasıl bir araya geleceğine, arkadaki mekânın nasıl olacağına hep bu ön çalışmaları ile karar vermiştir. Kuvvetli açık koyularla vurgulanan desenlerinde hacim ve planlar sistemli bir şekilde gösterilerek figürler anıtsal ve heykelsi bir görünüme ulaştırılmıştır. Boya resme hazırlık niteliğinde olan bu desenler çoğu zaman başlı başına bir resim niteliği taşırlar.

Şekil 10. Neşet Günal, Abla ve Kardeşi

1950-1960

Orhan Peker (1927-1978): Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun öğrencileri tarafından kurulan On'lar grubu içerisinde yer alan Orhan Peker resimlerinde figür, portreler, itfaiye erleri, atlar ve beygirler, güvercinler, horozlar gibi konuları yalın ve lekesel bir anlatımla yüzeye aktarmıştır. Boya resimleri ve desen çalışmalarının bir bütünlük oluşturduğu görülen sanatçının her iki türdeki çalışmalarında da lekesel etkilerin ön plana çıktığı ve açık koyu zıtlığının etkili olduğu görülmektedir.

Şekil 11. Orhan Peker, Gülibik

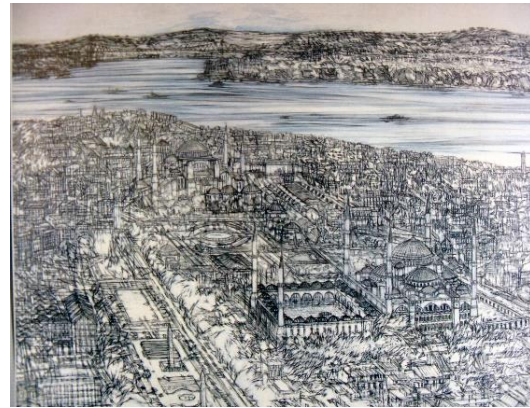
Şekil 12. Turan Erol, Kurumuş Ağaç

Turan Erol (1927): Resimlerine başlamadan önce doğadan çizimler yaparak notlar alan Turan Erol, boya resimlerinde lekesel renk sürüşlerine yönelse de bu resimlerin temelinde hep sağlam bir desen alt yapısı vardır. Portre ve figüre ilgi duyması sonucunda çizdiği figür desenlerinin serbest çizgiler kullanılarak kısa sürede oluşturulmuş çalışmalar olduğu görülürken, portre çizimlerinde ise daha çok açık-koyu lekeler ve ifadenin de güçlü bir şekilde yansıtılmasına özen göstermiştir. Sanatçının doğadan yapmış olduğu çizimleri ise yine serbest çizgiler ve lekesel etkilerin hakim olduğu kroki nitelikli çalışmalardır.

1960-1970

Devrim Erbil (1937):

Devrim Erbil'in boya resim çalışmalarına bakıldığında başlı başına bir desen karakteri taşımakta oldukları görülmektedir. Çizginin ana unsur olarak yer aldığı resimlerinde çizgi ile renk birleşmiş durumdadır. Şehir görünümü ve sık mimari yapıların kuşbakışı görünümünün ele alındığı bu resimlerde minyatür peyzajlarının etkileri

Şekil 13. Devrim Erbil, İstanbul 19 5

göze çarpar. Sınır çizgileri ile belirginleştirilen resimlerindeki tüm biçimler yatay ve dikey sık çizgi örgüleri ile bir araya getirilmiş ve düzenlenmişlerdir.

Mustafa Ayaz (1938): Resimlerinde genel olarak kadın figürlerini ele alan Mustafa Ayaz bu resimlerde modeli ile birlikte kendi görüntüsüne de yer vererek iç dünyasını resimlerine yoğun bir şekilde yansıtır. Boya resimlerinde rengi etkili bir şekilde kullandığı görülse de ön plana çıkan unsur asıl olarak desendir. Bu resimlerinde lekesele olarak sürdüğü boyanın üzerinde biçimi tanımlayan çizgiler belirgin olarak yer alır. Serbest olarak çizdiği desen çalışmalarında ise rahat ve akıcı çizgiler ile hareketi ve ifadeyi etkili bir şekilde yansıttığı görülür. Biçimlerin bazı yerlerini tek çizgi ile belirtirken bazı yerlerini ise üst üste gelen çizgi karalamaları şeklinde vurgular.

Şekil 14. Mustafa Ayaz, Desen

1970-1980

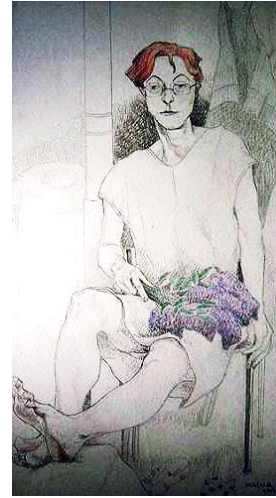
Mehmet Güteryüz (1938): Doğadan yola çıkarak figür ve hayvan gibi çeşitli biçimleri deformasyon ile değişikliğe uğratarak yüzeye yansıtan Mehmet Güteryüz'ün tüm çalışmalarında desen ön plandadır. Siyah beyaz ya da renkli mürekkepler kullanarak gerçekleştirdiği desenlerinde çizgi önemli bir anlatım aracı olarak etkin bir role sahiptir. Rahat, hareketli ve kıvrak çizgilerin yer yer kırılmalara ve kopmalara uğraması ile birlikte biçimi sınırlayan çizginin içerisinde yer alan taramalar ve kesik çizgiler anlatıma zenginlik katar. Resimsel üretimine paralel olarak çizdiği çok sayıdaki desen çalışmaları başlı başına bir resim karakteri taşır. Boya resimleri oluşturma aşamasında hayalinde kurguladığı kompozisyonları yüzeye geçirirken belleğindeki birikim ona yardımcı olurken kompozisyonu direk tuale çizerek başlaması ile desenci tavrını ön plana çıkarır.

Neş'e Erdok (1940): Neş'e Erdok'un resimsel anlayışının temelinde desen önemli bir yer tutar. Boya resim öncesinde kara kalem ya da renkli kalem kullanarak çizdiği desenlerinde figürleri nereye ve nasıl yerleştireceği ile açık-koyu düzenlemesine karar verir. Etüt niteliğinde olan ve canlı model karşısında yine kara kalem kullanarak, zaman zaman bunlara renkli kalem ve suluboya ekleyerek renklendirdiği çizimleri tek başına resim niteliği taşır. Erdok'un desenlerinin son bölümünü ise anlık izlenimlerini aldığı notlar ve taslak çizimler oluşturur. Tüm bu desenlerinde ise çizgisel tavrı her zaman etkisini korur. Çizgi her zaman biçimin etrafını dolanarak sınırlarken bu sınırın içinde kalan anatomik yapıyı belirten kısımlar ise deforme edilerek tarama çizgileri ile vurgulanır.

Neş'e Erdok desen yaklaşımını şu şekilde ifade eder: "Deseni her zaman çok sevdim. Bir kağıt ve kurşunkalemle insan bir dünya yaratabilir diye düşünüyorum. Her resmime önce bir desen çizerek başlıyorum. Renk biçime tabi olarak ikinci derecede önem kazanıyor..."(Eroğlu, 1995, s.17).⁴

Şekil 15. Mehmet Gülyüz, Desen

Şekil 16. Neş'e Erdok, Model

⁴ Özkan EROĞLU(1995), "Neş'e Erdok ile bir Buluşma", *Türkiye'de Sanat*, Mayıs-Ağustos, sayı:19, 1995, sayfa:17.

1980-1990

Kemal İskender (1949): Kemal İskender tüm resimlerinde figürü ana eleman olarak kullanır. Onun resimlerinde kadın ve erkek figürleri tıpkı bir dansa olduğu gibi ritim duygusu ile bir kompozisyon kurgusu içerisinde ele alınmaktadır. Bununla anlatılmak istenen ise insan hayatından kesitler sunmak ve insanın görüldüğü değil de özünde olduğu hali ile yansıtılmasıdır. Tüm resimlerini eskiz yapmadan doğrudan tuvale çizerek başlayan sanatçının çizgiyle başlayan bu serüveni, belli kompozisyon kurguları içerisinde, biçimlerin etrafını dolanan kıvrak ve hareketli çizgiler ile oluşum sırasında gelişerek ilerliyor. Hayalden oluşturulan bu desenler açık koyu kurguları ile de destekleniyor. Zaman zaman bu resimlerde renk daha etkili görünse de özüne bakıldığında desen resmi olduğu her zaman kendini belli ediyor.

Şekil 17. Kemal İskender, Dört Otoportre Artı İki

Aydın Ayan(1953): Aydın Ayan'ın resimlerinde ana unsur olarak insan her zaman ön plana çıkar. İnsanı yaşadığı çevre ile birlikte ele alarak inceleyen sanatçının desen tüm resimlerinin ön çalışmalarında ve alt yapısında ağırlıklı olarak yer alır. Ayan, çizmiş olduğu eskiz ve etüt niteliğindeki desenler dışında, boya resimlerinde de biçimleri desenci bir yaklaşımla ve figür ya da nesnenin gerçekliği ile bağlantılı, oransal olarak bir çizimi esas alarak oluşturur. Her bir boya resim öncesinde çizdiği eskiz ve etütlerine biçimleri çizgisel üslupla, ayrıntılı ve açık-koyu dengesini göz önünde bulunduracak şekilde çalışır. Tüval yüzeyine önce

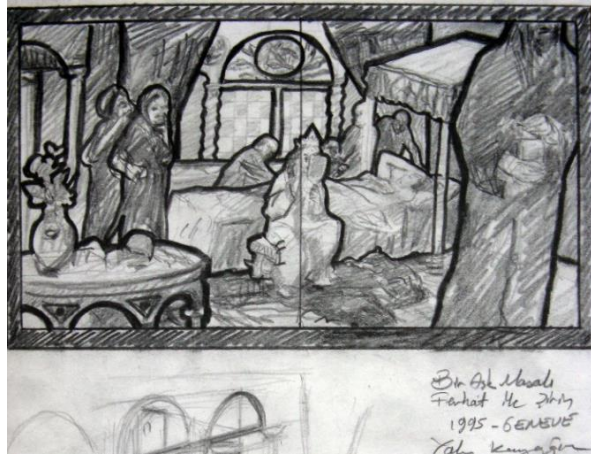
Şekil 18. Aydın Ayan, Muntı ve Kedi

resmin açık koyu vurguları belli olacak şekilde kurşun kalem, füzün ya da pastel kullanarak oluşturduğu ayrıntılı bir desen çiziminin üzerine boya resmini oluşturur. Çizmiş olduğu desenlere boya resimlerinde birebir bağlı kalmayıp boya resmin oluşturulma aşamasında yer yer değişiklikler yapılabilir, ayrıca gerek duyduğunda

çizmiş olduğu bir desenini farklı resimlerinde tekrar kullanabilir. Ayan, objeyi biçimlendirme aşamasında önceden hazırlamış olduğu rengi ince bir boya tabakası oluşturacak şekilde elindeki fırçayla genellikle formun yönü doğrultusunda sürer. Bu teknik uygulama onun boya resimlerinin desenci yanını ve karakteristik özelliklerinden birini oluşturur. Hem boya resimlerinde hem de desenlerinde oldukça titiz ve ayrıntılı bir çalışma yöntemiyle eserlerini oluşturan Aydın Ayan Günümüz Türk Resim Sanatı'nın en önemli desen ustalarından birisidir.

1990-2000

Yalçın Karayağz (1960): Resimlerinde simge kullanımından yana anlatımcı bir tavrı benimseyen Yalçın Karayağz'ın tüm bu çalışmalarında açık-koyu, sıcak-soğuk, erkek-dişi, iç mekân-dış mekân gibi hep karşıt öğeler hâkimdir. Karayağz boya resim öncesinde hazırladığı taslak çizimlerinde resmin

kompozisyon kurgusuna, neyi nereye yerleştireceğine çeşitli denemelerle karar

Şekil 19. Yalçın Karayağz, Ferhat ile Şirin

verir ve zaman zaman da biçimlerden oklar çıkararak notlar alır. Bu eskizlerde de tıpkı boya resimlerinde olduğu gibi biçimlerin etrafı kalın bir sınır çizgisi ile çerçevesenir ve böylece bütünden ayrılır. Bu da resmin kurgusallığını vurgular. Boya resimlerinde de resimde yer alan her şeyi yansıtması oldukça güçlü bir şekilde yansıtan sanatçının kuvvetli desen çizimi kendini belli eder. Bunun dışında kurşun kalem ve füzen kullanarak etüt amaçlı oluşturduğu çok sayıda deseninde tarama çizgileri kullanarak anatomik araştırmalar yaptığı görülür. Tarama ucu ya da mürekkepli kalem kullanarak anlık hareket ve ifadeyi yansıtmaya yönelik eskiz amaçlı ve hızlı bir şekilde çalışıldığı gözlemlenen çizimlerinde biçimin etrafında kıvrak ve zaman zaman kopuk çizgiler, iç kısımlarında hızlı tarama çizgileri ile oluşturulduğu ve bunların suyla dağıtılması sonucunda tonlar oluştuğu görülmektedir.

Temür Köran (1960): Resimlerinde desene verdiği önemi vurgulayan Temür Köran güçlü bir desenci olmasına karşın çalışmalarında renk de oldukça ön plana çıkmaktadır. Genellikle mürekkepli kalem kullanarak oluşturduğu desenlerinde biçimlerin etrafı akıcı çizgilerle çerçevesizken iç kısımlarında hızlı ve sert çizgilerin üst üste gelmesi ile açık koyu zıtlıkları oluşmakta bu da özellikle figür çizimlerinde ifadeyi güçlendirmektedir. Çizdiği desenlerden boya resimlerinde de yararlandığı görülen sanatçının tüm

Şekil 20. Temür Köran, Desen

desenlerinde yoğun bir çizgi örgüsü hâkimdir. Çoğunlukla mürekkepli kalemle çizdiği desenlerini zaman zaman da mürekkebi fırça ile sürüp su ile dağıtarak bir leke oluşturmakta bunun üzerine de yine mürekkepli kalemle ya da fırça ile biçimi tanımlayan çizgiler çizmektedir.

SONUÇ

Sonuç olarak 1900 den 2000'e kadar ele aldığımız süreçte her dönemde desen, sanatçıların gerek resimlerin ön çalışması için hazırladıkları eskiz çizimleri, gerek biçimi çözümlenmeye yönelik çalıştıkları etütler gerekse başlı başına bir anlatım aracı olarak oluşturdukları desen çalışmaları olarak varlığını sürdürmüş sanatsal bakış açıları ve kendi üsluplarına göre şekillenmiştir.

KAYNAKÇA

- AYAN, A (2002).Yalçın Karayağız. İstanbul: Bilim Sanat Galerisi Yayınları.
- ERGÜVEN, M, ÇALIKOĞLU, L (2001).Temür Köran. İstanbul: Evin Sanat Galerisi Yayınları
- EROL, T. (1984). Günümüz Türk Resminin Oluşum Sürecinde Bedri Rahmi Eyüboğlu: Yetişme Koşulları, Sanatçı Kişiliği. İstanbul: Cem Yayınları
- GİRAY, K. (2002). Ali Avni Çelebi. İstanbul: Beltaş A.Ş. Sanat Yayınları
- MÜFTÜOĞLU, M. O. (2005). Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatında Desen, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Eser Metni, İstanbul: M.S.G.S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- PEHLİVAN, B. (2009). Çağdaş Türk Resim Sanatında Desen, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Eser Metni, İstanbul: M.S.G.S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- TURANİ, A. (2003). Sanat Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi

RESİM DİZİNİ

- Şekil 1. Halil Paşa, Portre
Şekil 2. Hoca Ali Rıza, Manzara
Şekil 3. H. Avni Lifij, Otoportre
Şekil 4. Hikmet Onat, Çıplak
Şekil 5. Zeki Kocamemi, Atölyede Erkek Model
Şekil 6. Ali Avni Çelebi, Nü
Şekil 7. Bedri Rahmi Eyüboğlu, Otoportre
Şekil 8. Abidin Dino, El
Şekil 9. Nuri İyem, Kadın Başı
Şekil 10. Neşet Günal, Abla ve Kardeşi
Şekil 11. Orhan Peker, Gülibik
Şekil 12. Turan Erol, Kurumuş Ağaç
Şekil 13. Devrim Erbil, İstanbul 19
Şekil 14. Mustafa Ayaz, Desen
Şekil 15. Mehmet Güleriyüz, Desen
Şekil 16. Neş'e Erdok, Model
Şekil 17. Kemal İskender, Dört Otoportre Artı İki
Şekil 18. Aydın Ayan, Muntı ve Kedi
Şekil 19. Yalçın Karayağız, Ferhat ile Şirin
Şekil 20. Temür Köran, Desen